

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

ПАНОВА СВІТЛАНА ІГОРІВНА

УДК 347.462;347.43

ПАМ'ЯТКИ АРХІТЕКТУРИ
ЯК ОБ'ЄКТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ

Спеціальність: 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес;
сімейне право; міжнародне приватне право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Одеса – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія» Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент
ЗУБАР Володимир Михайлович,
Національний університет
«Одеська юридична академія»,
доцент кафедри цивільного права

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент Національної академії
правових наук України
ГАЛЯНТИЧ Микола Костянтинович,
Науково-дослідний інститут
приватного права і підприємництва
імені академіка Ф.Г. Бурчака
Національної академії правових наук України,
заступник директора з наукової роботи;

кандидат юридичних наук, доцент
ДРІШЛЮК Андрій Ігорович,
Апеляційний суд Одеської області, суддя,
заступник голови суду

Захист відбудеться «___» ____ 2019 р. о ___ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.03 Національного університету «Одеська юридична академія» (65009 м. Одеса, вул. Фонтанська дорога 23).

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: м. Одеса, вул. Академічна, 2.

Автореферат розісланий «___» _____ 2019 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

І.В. Лагутіна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Розвиток ринкових відносин та включення до цивільного обігу об'єктів культурної спадщини загострили питання про їх збереження. Особливо це відчувається, коли йдеться про пам'ятки архітектури, які знаходяться в центральних частинах багатьох міст, а тому їх місце розташування робить їх привабливими, перш за все, з точки зору торгівлі. В погоні за прибутком багато хто забуває, що є речі, які не можна оцінити грошима і втрата яких є непоправною.

Для України, яка протягом тривалого часу не мала власної державності, а її культурно-історична спадщина зазнавала цілеспрямованого знищення, питання ефективності правових засобів охорони пам'яток архітектури є особливо актуальними. За даними видання «Пам'ятки України» в Україні лише у XX столітті знищено близько 10 тисяч архітектурних об'єктів, які мали історико-культурну цінність. Після здобуття незалежності під охорону держави було передано понад 140 тисяч тільки нерухомих пам'яток історії та культури, а саме: понад 64 тисяч пам'яток археології, понад 54 тисяч пам'яток історії, близько 7 тисяч пам'яток монументального мистецтва, понад 15,6 тисяч пам'яток містобудування і архітектури. Збереження та раціональне використання такого багатства потребує погоджених цілеспрямованих зусиль з боку держави і громадськості.

Незважаючи на те, що в Україні на державному обліку знаходиться понад 140 тисяч нерухомих пам'яток історії та культури, з яких понад 15,6 тисяч – пам'ятки архітектури, містобудування та садово-паркового мистецтва, до Державного реєстру нерухомих пам'яток України занесені лише дві тисячі об'єктів, і більшість з них, крім пам'яток Всесвітньої спадщини, не забезпечені необхідною документацією, а саме: охоронним договором, паспортом об'єкту, а для містобудівних пам'яток – ще й планами управління та організації території. Не захищені документацією пам'ятки безперервно знищуються. За даними Соціальної програми збереження культурної спадщини України щороку Україна втрачає більше 100 об'єктів культурної спадщини.

Національне та культурне відродження української держави неможливе без збереження та вивчення її історико-культурної спадщини. Світовий досвід свідчить, що культурна самоідентифікація нації виступає однією з домінуючих ціннісних орієнтацій її життєдіяльності. В умовах ринкових відносин, коли майже всі об'єкти матеріального світу можуть бути об'єктом різного роду правочинів, важливо зрозуміти, що є речі, які не можна та не потрібно продавати-купувати, бо вони є частиною національної культури та забезпечують зв'язок поколінь. Утім, повністю виключити з обігу об'єкти культурної спадщини неможливо, а тому законодавець встановив особливий цивільно-правовий режим цих об'єктів.

Окремі аспекти проблематики об'єктів культурної спадщини на національному рівні розкриваються в дисертаційних дослідженнях представників науки цивільного права: В.Ф. Зверховської «Культурні цінності як об'єкти цивільних прав» (2015). Т.В. Дуденко «Цивільно-правова охорона прав на культурні цінності та їх оборотоздатність» (2017). Проте у зазначених роботах пам'ятки архітектури як об'єкт цивільних прав спеціально не досліджувалися. Отже, до цього часу у вітчизняній науці цивільного права ще не було здійснене спеціальне комплексне дослідження пам'яток архітектури як об'єкта цивільних прав.

Таким чином, актуальність теми дисертаційного дослідження зумовлена необхідністю розвитку теорії цивільного права щодо пам'яток архітектури як об'єкту цивільних прав, удосконалення чинного законодавства України, а також правозастосовчої практики у цій сфері.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано в межах плану науково-дослідної роботи кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія» «Методологічні засади вдосконалення цивільного законодавства» на 2011-2015 роки як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку української державності і права» на 2011-2015 роки (державний реєстраційний номер 0110U000671), а також плану науково-дослідної роботи кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія» «Цивілістичний вимір інтеграційного розвитку України» на 2016-2020 роки як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Стратегія інтеграційного розвитку України: правовий та культурний вимір» на 2016-2020 роки (державний реєстраційний номер 0116U001842).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є розвиток науки цивільного права щодо правового режиму пам'яток архітектури як об'єкту цивільних прав, а також внесення пропозицій про вдосконалення чинного законодавства України в цій сфері та практики його застосування.

Для досягнення зазначеної мети в дисертації вирішувалися такі завдання: розкрити поняття об'єктів культурної спадщини та здійснити їх класифікацію;

визначити та охарактеризувати суб'єктів майнових прав на об'єкти культурної спадщини, зокрема, на пам'ятки архітектури;

сформулювати поняття пам'яток архітектури та здійснити їх класифікацію;

з'ясувати особливості набуття, здійснення та припинення права власності на пам'ятки архітектури;

розглянути обмеження права власності на пам'ятки архітектури;

визначити правову природу охоронного договору та охарактеризувати цивільно-правові наслідки його порушення;

розглянути проблемні питання, що виникають при судовому розгляді спорів, пов'язаних з пам'ятками архітектури, та надати теоретично обґрунтовані пропозиції щодо їх вирішення;

сформулювати пропозиції про вдосконалення чинного законодавства України щодо правового режиму пам'яток архітектури як об'єкту цивільних прав.

Об'єктом дослідження є цивільно-правові відносини, об'єктом яких виступають пам'ятки архітектури.

Предметом дослідження є пам'ятки архітектури як об'єкт цивільних прав.

Методи дослідження. У процесі здійснення дисертаційного дослідження було використано дві групи методів наукового пізнання: загальнонаукові та спеціальні, які в сукупності були застосовані для з'ясування сутності та особливостей правового режиму пам'яток архітектури як об'єкта цивільних прав. В якості базового методу був обраний діалектичний метод, який дозволив системно дослідити соціальні явища в процесі їх розвитку та в контексті їх загального взаємозв'язку (розділи 2, 3). Історичний метод використовувався при дослідженні становлення та розвитку законодавства про культурну спадщину (розділ 1). За допомогою формально-логічного та формально-юридичного методів було сформульовано правові дефініції, пов'язані з правовою регламентацією пам'яток архітектури як об'єктів цивільних прав, внесено пропозиції щодо вдосконалення чинного цивільного законодавства в цій сфері (розділи 2-4, підрозділ 5.1). Системно-функціональний метод застосовувався для вивчення нормативно-правових актів та практики їх застосування (розділи 1, 4, 5). Для отримання теоретичних та практичних висновків у роботі застосовувалися методи аналізу та синтезу (розділи 2, 3, 4, 5). Порівняльно-правовий метод використовувався для дослідження законодавчого регулювання режиму пам'яток архітектури в Україні та окремих зарубіжних країнах (розділи 1, 2, 4, 5). Метод правового моделювання застосовувався при формулюванні пропозицій про внесення змін і доповнень до актів чинного законодавства України в частині регламентації пам'яток архітектури як об'єктів цивільних прав (розділи 2, 3, 4).

Нормативною базою дослідження є Конституція України, міжнародно-правові акти, ратифіковані Україною, акти чинного законодавства України та окремих зарубіжних країн, які встановлюють та забезпечують цивільно-правовий режим пам'яток архітектури.

Емпіричну базу дослідження складають матеріали судової практики (всіх інстанцій адміністративної та загальної юрисдикції) за 2006 – 2016 рр.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є першим у науці цивільного права України спеціальним комплексним дослідженням цивільно-правового режиму пам'яток архітектури як об'єкта цивільних прав.

У межах здійсненого дослідження одержано такі результати, що мають наукову новизну:

вперше:

здійснено авторську періодизацію становлення та розвитку законодавства, що регламентує правовий режим об'єктів культурної спадщини, за критерієм впливу історичних подій на нього: перший період – 1918-1926 рр.; другий період – 1927-1939 рр.; третій період – Друга світова війна (1939-1945 рр.); четвертий період – післявоєнний (1945-1950 рр.); п'ятий період – 1950-1991 рр.; шостий період – 1991 р. – по теперішній час. Визначено особливості розвитку законодавства про режим об'єктів культурної спадщини в кожному із зазначених періодів;

запропоновано розглядати пам'ятки архітектури як об'єкт цивільного обігу, який має спеціальний правовий режим використання, що полягає у покладенні на його володільця додаткових обов'язків, не притаманних іншим об'єктам цивільного обігу. Встановлено, що пам'ятка архітектури як об'єкт цивільного обігу повинна не тільки відповідати критеріям, встановленим на законодавчому рівні, але й пройти процедуру реєстрації для підтвердження свого статусу;

з'ясовано особливості договорів купівлі-продажу та оренди, міни, дарування, предметом яких виступають об'єкти культурної спадщини, зокрема, пам'ятки архітектури, до яких віднесено: обов'язок отримання дозволу у суб'єкта публічної влади на вчинення відповідних дій щодо об'єкта культурної спадщини, укладення охоронного договору щодо такого об'єкта тощо;

визначено правовий режим пам'ятки архітектури як сукупності прав та обов'язків стосовно об'єктів культурної спадщини, які звужено через законодавче закріплення додаткових обов'язків, таких, як обов'язки зберігати, охороняти пам'ятку архітектури, не завдавати шкоди пам'ятці архітектури, що знаходиться у власності, користуванні, розпорядженні відповідної особи;

доведено, що охоронний договір на пам'ятки культурної спадщини має приватноправову природу, а тому відноситься до договорів приватного права. Встановлено, що, незважаючи на те, що охоронному договору притаманні риси адміністративного договору, його слід віднести до цивільно-правових засобів охорони цивільних прав на культурну спадщину;

запропоновано внести зміни до постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку ведення Державного реєстру речових прав на нерухоме майно» від 26 жовтня 2011 р. № 1141, доповнивши підпункт другий

пункту 29 новим абзацом такого змісту: «відомості про віднесення об'єкту нерухомого майна до пам'яток культурної спадщини»;

вдосконалено:

визначення терміну «культурна цінність» в частині розгляду його як категорії, що включає в себе рухомі та нерухомі об'єкти, які становлять культурну спадщину;

визначення терміну «пам'ятка архітектури» в частині розуміння пам'ятки архітектури як нерухомого майна, що є пам'яткою культурної спадщини, яке є високохудожнім архітектурним твором, що повністю або частково збереглося в автентичному стані і характеризується відзнаками певної культури, епохи, певних стилів, традицій, будівельних технологій або є твором відомого автора (авторів).

положення про застосування процедур «реконструкція» та «реставрація» до пам'яток архітектури в частині того, що відносно пам'ятки архітектури проводиться лише реставрація з метою збереження її автентичності. Водночас чинним законодавством не передбачена реконструкція пам'ятки архітектури, а у разі її здійснення, в результаті чого пам'ятка втрачає свою автентичність, встановлена юридична відповідальність;

дістало подальшого розвитку:

теза про те, що набуття права власності на пам'ятки архітектури здійснюється на загальних підставах, установлених цивільним законодавством, з урахуванням специфіки пам'ятки архітектури та виключень, передбачених законом;

пропозиція про здійснення уніфікації законодавства, що регулює питання правового режиму об'єктів культурної спадщини, з метою вироблення єдиного понятійно-категоріального апарату, усунення суперечностей, заповнення прогалин тощо.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що висновки та пропозиції, сформульовані в дисертації, можуть бути використані у:

науково-дослідній діяльності – для подальшого розвитку положень цивільно-правової доктрини в частині правового регулювання пам'яток архітектури як об'єкта цивільних прав;

правотворчій діяльності – для вдосконалення чинного законодавства України щодо регулювання режиму пам'яток архітектури як об'єкту цивільних прав;

навчальному процесі – при викладанні навчальних дисциплін «Цивільне право», «Договірне право», а також підготовці підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій із зазначених дисциплін.

Апробація результатів дослідження. Дисертацію підготовлено та обговорено на кафедрі цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія».

Основні наукові положення дисертації були апробовані на наукових і науково-практичних конференціях, зокрема: Міжнародній науково-практичній конференції «Юридична наука: виклики і сьогодення» (м. Одеса, 12-13 червня 2015 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Правова держава: історія, сучасність та перспективи формування в Україні» (м. Ужгород, 28 лютого – 1 березня 2014 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання реформування правової системи України» (м. Дніпропетровськ, 5-6 вересня 2014 р.); Міжнародній науковій конференції «II Літні наукові читання» (м. Київ, 30 серпня 2014 року); Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми та стан дотримання захисту прав людини в Україні» (м. Львів, 14-15 серпня 2015 р.); Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Двадцять восьми економіко-правові дискусії» (м. Львів, 28 червня 2018 р.).

Публікації. Основні теоретичні і практичні висновки, положення та пропозиції дисертаційного дослідження відображені у 12 наукових публікаціях, у тому числі 5 наукових статтях, опублікованих у фахових виданнях, перелік яких затверджено МОН України, 1 статті, опублікованій у зарубіжному періодичному виданні, а також у 6 тезах доповідей на наукових і науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, які містять 8 підрозділів, висновків, списку використаних джерел (239 найменувань), додатку. Загальний обсяг дисертації складає 201 сторінку, з яких основний зміст – 173 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **Вступі** обґрунтовано вибір теми дослідження, визначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, висвітлено наукову новизну і практичне значення одержаних результатів, зазначено про апробацію результатів дослідження, публікації, структуру та обсяг дисертації.

Перший розділ «Огляд літератури за темою та розвиток законодавства про об'єкти культурної спадщини» складається з двох підрозділів, у яких здійснені огляд літератури за темою та вибір напрямків дослідження, а також аналіз становлення та розвитку законодавства щодо режиму об'єктів культурної спадщини.

У **підрозділі 1.1. «Огляд літератури за темою та вибір напрямків дослідження»** висвітлюються розвиток та сучасний стан наукових досліджень правового режиму об'єктів культурної спадщини, в тому числі пам'яток архітектури, визначаються основні напрями дисертаційного дослідження в системному зв'язку з його метою та поставленими завданнями.

Проблемам становлення і розвитку законодавства про охорону пам'яток культури присвячені наукові праці В.І Акуленка, Т.В. Курило та ін. Правовий режим культурних цінностей знайшов своє відображення у роботах творчих учених, як О.Г. Воснев, О.О. Джембатов, Н.Д. Бобоедова, М.М. Богуславський, М.М. Булатов, М.В. Васильєва, В.Ф. Зверховська та ін.

На сучасному етапі наукових досліджень культурної спадщини в Україні традиційним напрямком дослідження є реалізація державної політики зі збереження, охорони та збагачення історико-культурної спадщини через центральні органи влади та органи місцевого самоврядування (В.Д. Холодок, В.О. Горбик, О.С. Худoley, Н.М. Кондель-Пермінова, Ю.В. Опалько, О.В. Малишева та ін.).

Про особливості набуття, здійснення та припинення права власності на об'єкти культурної спадщини писали З.В. Ромовська, В.П. Камишанський, Д.В. Бусуйок, Є.О. Мічурін та ін.

Дослідженню питань про правову природу охоронних договорів на пам'ятки культурної спадщини присвячені наукові праці А.П. Сергєєва, М.А. Александрової та ін.

Основними напрямками дисертаційного дослідження визначено: розгляд пам'яток архітектури як об'єкту цивільного обігу; виявлення особливостей цивільно-правових договорів купівлі-продажу, оренди, міни, дарування тощо, предметом яких виступають пам'ятки архітектури; визначення правового режиму пам'ятки архітектури як сукупності прав та обов'язків стосовно неї; розгляд охоронного договору на пам'ятки культурної спадщини, який має приватно-правову природу; вдосконалення законодавства України щодо правового режиму пам'яток архітектури.

У підрозділі 1.2. *«Становлення та розвиток законодавства про об'єкти культурної спадщини»* досліджено історичні передумови формування нормативної бази, яка визначає правовий режим культурної спадщини в Україні. Встановлено, що правове регулювання суспільних відносин у цій сфері здійснюється як міжнародно-правовими актами, так і актами національного законодавства.

У підрозділі здійснено авторську періодизацію законодавства, що регламентує режим об'єктів культурної спадщини, за критерієм впливу історичних подій на нього: перший період – 1918-1926 рр. Нормативно-правовими актами того часу регулювалися питання передання історичних та мистецьких цінностей у відання Народного комісаріату освіти, знесення з площ і вулиць пам'ятників, споруджених на честь царів та їх слуг, переходу права власності на музейні цінності від приватних осіб державі, націоналізації культурних цінностей; другий період – 1927-1939 рр. У той час була здійснена первинна реєстрація пам'яток культурної спадщини, однак, незважаючи на це, приймалися нормативно-правові акти, які сприяли руйнуванню та

знищенню пам'яток культурної спадщини при боротьбі з релігійним культом. Також приймалися і нормативно-правові акти, які виділяли охорону пам'яток в окрему галузь державного управління, що мало забезпечити покращення збереження і використання історико-культурних цінностей; третій період – Друга світова війна (1939-1945 рр.). Для збереження історико-культурних цінностей в умовах війни рішеннями уряду СРСР створювалися спеціальні державні органи з обліку і охорони пам'яток архітектури, монументального мистецтва та скульптури, а також державні органи у справах архітектури та відділ охорони пам'яток архітектури, який мав 3 сектори: обліку, реставрації та інспекції; четвертий період – післявоєнний (1945-1950 рр.). У той період постановами РНК УРСР і ЦК КП(б)У історико-архітектурні пам'ятки виводилися з аварійного стану, відновлювалась діяльність державних органів охорони пам'яток історії, мистецтва, археології і архітектури; п'ятий період – 1950-1991 рр. У той час відбувався подальший розвиток законодавства в галузі охорони культурних цінностей. Цей період ознаменувався ратифікацією Україною декількох Конвенцій ООН, а саме: Гаазької Конвенції «Про захист культурних цінностей в разі збройного конфлікту» від 14.05.1954 р. (ратифікована Україною 06. 02.1957 р.), Конвенції «Про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини» від 16.11.1972 р. (ратифікована Україною 04.10.1988 р.), Конвенції «Про запобігання незаконному ввезенню, вивезенню та передачі права власності на культурні цінності» від 14.11.1970 р. (ратифікована Україною 10.02.1988 р.), а також прийняттям Закону УРСР «Про охорону і використання пам'яток історії та культури» від 13.07.1978 р., який визначав основні принципи охорони і використання пам'яток культурної спадщини; шостий період – 1991 р. – по теперішній час. Цей період характеризується вдосконаленням нормативно-правової бази України, що стосується культурної спадщини, з урахуванням положень міжнародно-правових актів.

Другий розділ «Культурна спадщина як об'єкт цивільних прав» складається з двох підрозділів та присвячений доктринальному визначенню поняття об'єкта культурної спадщини, класифікації об'єктів культурної спадщини за різними критеріями, а також суб'єктам майнових прав на об'єкти культурної спадщини.

У підрозділі 2.1. «Поняття та види об'єктів культурної спадщини» проаналізовані визначення поняття «об'єкт культурної спадщини» у законодавстві України. Встановлено, що об'єкт культурної спадщини є різновидом культурних цінностей. З'ясовано, що поняття «культурні цінності» охоплює як рухомі, так і нерухомі речі. Натомість поняття «культурна спадщина» в більшості випадків використовується щодо ідентифікації нерухомого об'єкту, який становить собою культурну цінність. Крім того, термін «культурні цінності» охоплює й ті об'єкти цивільних

прав, які створені у наш час та не можуть вважатися спадком у власному значенні, оскільки набудуть такого значення тільки для наступних поколінь. Натомість, визначене на законодавчому рівні поняття «культурна спадщина» є сукупністю успадкованих людством від попередніх поколінь об'єктів культурної спадщини. Пам'ятки архітектури віднесені в роботі до об'єктів культурної спадщини як різновиду культурних цінностей.

З'ясовано, що законодавством України регламентуються охорона, збереження та використання як рухомих, так і нерухомих об'єктів, які можуть бути визначені як культурні цінності. Оскільки на даний час у чинному законодавстві України існує декілька спеціальних нормативно-правових актів, які стосуються сфери культурної спадщини та містять різні поняття, що визначають зміст і статус об'єктів, які мають культурну цінність, запропоновано уніфікувати законодавство в даній сфері та запровадити єдині поняття «культурні цінності», «культурна спадщина», «пам'ятка історії та культури», «культурне надбання».

Досліджено визначення автентичності як однієї з основних ознак об'єкта культурної спадщини. Визначено, що під автентичністю розуміється оригінальність об'єкта (пам'ятка повинна значною мірою зберегти свою форму та матеріально-технічну структуру, історичні нашарування, а також роль у навколишньому середовищі).

Встановлено, що законодавець поділяє об'єкти культурної спадщини на види: історичні, археологічні, об'єкти монументального мистецтва, об'єкти архітектури, об'єкти містобудування. Серед типів об'єктів культурної спадщини законодавець виділяє: споруди, визначні місця, комплекси (ансамблі). Проаналізовано представлені в доктрині класифікації за ступенем участі об'єктів культурної спадщини в цивільному обігу (вільні, обмежені, виключені), а також за ступенем значущості (світового значення, національного значення, місцевого значення).

У *підрозділі 2.2. «Суб'єкти майнових прав на об'єкти культурної спадщини»* визначено суб'єктів, які можуть набувати права на об'єкти культурної спадщини, та особливості процедури набуття цих прав. Зазначено, що об'єкт культурної спадщини як особливий об'єкт цивільного обігу має свої специфічні риси, характерні для реалізації права власності на нього. Встановлено, що об'єкти культурної спадщини можуть бути і в державній, і в комунальній, і в приватній власності.

З'ясовано, що майнові права на об'єкти культурної спадщини виникають у різних осіб – учасників цивільного обігу та за різними підставами. Законодавством України чітко встановлений перелік речей, які не можуть знаходитися в приватній власності. Суб'єкти права власності на пам'ятку архітектури визначаються згідно із законом. Усі пам'ятки археології, в тому числі ті, що знаходяться під водою, включаючи пов'язані з ними рухомі

предмети, є державною власністю. Відповідно до ст. 18 Закону України «Про охорону культурної спадщини» об'єкти культурної спадщини, що є пам'ятками (за винятком пам'яток, відчуження або передача яких обмежується законодавчими актами України), можуть бути відчужені, а також передані власником або уповноваженим ним органом у володіння, користування чи управління іншій юридичній або фізичній особі за наявності погодження відповідного органу охорони культурної спадщини. На придбання об'єктів, що перебувають на державному обліку як пам'ятки історії та культури, необхідним є дозвіл спеціально уповноважених державних органів охорони пам'яток історії та культури (Міністерство культури України, Державна архівна служба України тощо). Виходячи зі змісту ст. 17 Закону України «Про охорону культурної спадщини», зроблено висновок, що у власності фізичних та юридичних осіб можуть перебувати всі пам'ятки, крім пам'яток археології.

Зазначено, що у зв'язку з особливим статусом об'єкти культурної спадщини набуваються не за всіма підставами набуття права власності для об'єктів цивільного обігу. Встановлено, що підставами припинення права приватної власності на культурні цінності є деякі зі способів набуття права державної власності, зокрема, викуп пам'ятки культурної спадщини (ст. 352 ЦК України та ст. 21 Закону України «Про охорону культурної спадщини»). Також способом припинення права приватної власності на об'єкти культурної спадщини є їх знищення, за що передбачена кримінальна відповідальність.

Третій розділ «Поняття та види пам'яток архітектури» присвячений визначенню поняття пам'яток архітектури та їх класифікації.

Визначено, що пам'ятка архітектури – нерухоме майно, пам'ятка культурної спадщини, яке є високохудожнім архітектурним твором, що повністю або частково зберглося в автентичному стані і характеризується відзнаками певної культури, епохи, певних стилів, традицій, будівельних технологій або є твором відомого автора (авторів). Запропоновано закріпити зазначене поняття у ст. 1 Закону України «Про охорону культурної спадщини».

Встановлено, що особливість пам'ятки архітектури полягає в тому, що вона є культурною цінністю певного періоду історичного розвитку народу і його державності. Доведено, що в якості основних ознак пам'ятки архітектури як об'єкту культурної спадщини слід виділити її значення для подальших поколінь, оскільки вона відображає в об'єктивній формі ключові моменти в розвитку суспільства.

Зазначено, що пам'ятка архітектури знаходиться в цивільному обігу, однак з певними встановленими обмеженнями щодо права власності на неї, що зумовлено її специфічним правовим режимом. З'ясовано, що об'єкт нерухомості може бути пам'яткою архітектури лише в разі особливого ставлення до нього держави, а критерієм для цього є ознака особливої цінності

для суспільства і, в цьому зв'язку, встановлена державою за допомогою правових норм особлива охорона такого об'єкту.

Проаналізовані види пам'яток архітектури, виокремлені у чинному законодавстві України, залежно від: значення пам'ятки для регіону, держави, світу; місця їх розташування; типологічного принципу.

Встановлено, що всі об'єкти, які підпадають під критерії пам'ятки архітектури, визначені законодавством, повинні бути зареєстровані в Державному реєстрі нерухомих пам'яток України за категоріями національного або місцевого значення. Водночас об'єкти, які вже зареєстровані в Державному реєстрі, потребують періодичної інвентаризації з визначенням їхнього стану та потреби у проведенні реставрації.

Акцентована увага на тому, що Державний реєстр нерухомих пам'яток України на сьогоднішній день повністю не сформований. Багато пам'яток архітектури залишаються поза межами цього реєстру, що ускладнює їх ідентифікацію як пам'яток архітектури при здійсненні правочинів, зокрема, при їх нотаріальному посвідченні.

Четвертий розділ «Набуття, здійснення та припинення права власності на пам'ятки архітектури та його обмеження» складається з двох підрозділів, у яких досліджено підстави набуття та припинення права власності на пам'ятки архітектури, його здійснення та обмеження.

У підрозділі 4.1. «Особливості набуття, здійснення та припинення права власності на пам'ятки архітектури» проаналізовані підстави набуття та припинення права власності на пам'ятки архітектури, такі, як купівля-продаж, дарування, а також приватизація, спадкування. Встановлено, що стосовно пам'яток архітектури при набутті права власності на них існують певні особливості, пов'язані з їх специфічним статусом. До таких особливостей віднесено погодження з відповідним органом охорони культурної спадщини відчуження пам'ятки архітектури, обов'язок укладання з органом охорони культурної спадщини охоронного договору на пам'ятку архітектури та додаткові зобов'язання, які на себе бере новий власник щодо утримання пам'ятки архітектури.

Досліджено інститут привілейованого права купівлі пам'яток архітектури національного та місцевого значення, яким за законом користується центральний орган виконавчої влади та орган місцевої виконавчої влади, що займається формуванням та реалізацією державної політики в сфері охорони культурної спадщини. Встановлено, що, незважаючи на те, що таке право надане державному органу охорони культурної спадщини статтею 20 Закону України «Про охорону культурної спадщини», ця норма практично не застосовується на практиці, оскільки бюджети не передбачають таких статей видатків. Хоча в законі це прямо не зазначено, як видається, держава або територіальна громада можуть викупити пам'ятку архітектури лише за ціною,

за якою власник мав намір продати її третій особі. Оскільки у цьому разі ціна пам'ятки архітектури може бути необ'єктивно визначена власником, на такий випадок повинна бути запроваджена методика визначення справедливої ціни.

Проаналізовано зміст договору оренди пам'ятки архітектури. Встановлено, що юридичні та фізичні особи, у користуванні яких перебувають пам'ятки, відповідають за їх збереженість і зобов'язані дотримуватися вимог органів охорони культурної спадщини, зокрема, укладати з органами охорони культурної спадщини охоронні договори.

Досліджено підстави припинення права власності на пам'ятки архітектури, серед яких цивільним законодавством України передбачений викуп, передача в заставу. Встановлено, що підставами припинення права приватної власності на пам'ятки архітектури є деякі зі способів набуття права державної власності, зокрема, викуп пам'ятки культурної спадщини (ст. 352 ЦК України та ст. 21 Закону України «Про охорону культурної спадщини»). Також способом припинення права приватної власності на пам'ятки архітектури є їх знищення, за що передбачена кримінальна відповідальність.

Встановлено, що оскільки пам'ятка архітектури є нерухомим об'єктом, то права на неї за відповідними укладеними договорами (купівлі-продажу, міни, дарування, оренди тощо) підлягають державній реєстрації, що передбачає внесення відомостей про такі права до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно. В зв'язку з цим, з метою уникнення порушень Закону України «Про охорону культурної спадщини» при відчуженні пам'яток архітектури та переданні їх в оренду, зокрема, при нотаріальному посвідченні правочинів, запропоновано внести зміни до п. 29 постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку ведення Державного реєстру речових прав на нерухоме майно» від 26 жовтня 2011 р. № 1141.

У *підрозділі 4.2. «Обмеження права власності на пам'ятки архітектури»* проаналізовано обмеження права власності на пам'ятки архітектури, до яких ще з часів римського права відносяться речові права на чужі речі та заборона відчуження. Визначено, що головним завданням правового регулювання суспільних відносин, об'єктом яких є пам'ятки архітектури, є, з одного боку, недопущення свавілля з боку власників стосовно пам'яток архітектури, які їм належать, а з іншого боку – відсутність невинуватеного утиску у здійсненні власниками своїх прав.

Частіше за все на практиці зустрічаються обмеження права користування та права розпорядження пам'яткою архітектури. Обмеження правомочності володіння пам'яткою архітектури, зазвичай, поєднується з обмеженням будь-якої іншої правомочності. Власник такої пам'ятки, передусім, зобов'язаний дотримуватися конституційного принципу забезпечення всім охочим рівного доступу до неї. Виключно на свій розсуд власник не правомочний

приймати рішення, наприклад, про характер і порядок використання пам'ятки архітектури, її реконструкцію та знищення.

Проведено розмежування понять «реставрація» та «реконструкція» пам'ятки архітектури. Встановлено, що реставрація призначена для фізичного збереження пам'ятки архітектури, підтримання її в належному технічному стані, а також для попередження її руйнації. При цьому реставрація не передбачає перебудови або капітальної зміни планування пам'ятки архітектури, не втручається в план побудови, і найголовніше – не знищує автентичність нерухомого об'єкта. Реконструкція ж передбачає перебудову нерухомого об'єкта, внаслідок чого відбувається втручання в основу його планування, і в результаті, – втрата ним свої автентичності. На підставі цього сформульовано висновок, що стосовно пам'яток архітектури, у випадку необхідності, може проводитися виключно реставрація у встановленому законом порядку (обґрунтування необхідності такої реставрації та отримання спеціального дозволу) з метою збереження пам'ятки та недопущення втрати нею цінності.

П'ятий розділ «Цивільно-правова охорона та захист пам'яток архітектури» складається з двох підрозділів та присвячений дослідженню цивільно-правових засобів охорони пам'яток архітектури, а також аналізу судових спорів щодо пам'яток архітектури.

У *підрозділі 5.1. «Цивільно-правова охорона пам'яток архітектури»* досліджуються поняття «охорона» та «захист» та їх співвідношення в контексті проблематики дисертації. Зазначено, що охорона права здійснюється постійно, передбачає застосування переліку правових засобів, спрямованих на збереження, превенцію порушення, періодичну перевірку стану права чи об'єкту права. Захист вступає в дію, коли право вже було порушено, та передбачає застосування заходів правового впливу на нівелювання наслідків такого порушення.

Окрема увага в підрозділі приділена дослідженню охоронного договору як цивільно-правового засобу охорони пам'ятки архітектури та правових наслідків його порушення. Встановлено, що охоронний договір є особливим видом договору, який має ознаки як цивільно-правового, так і адміністративного договору. Зокрема, публічно-правові ознаки (адміністративний характер) даного договору полягають в особливому суб'єктному складі (однією стороною є орган публічної влади), в імперативному характері його укладення (обов'язок укладення такого договору чітко передбачений законодавством, за невиконання якого передбачена відповідальність). Водночас охоронний договір є цивільно-правовим договором, оскільки охоронні зобов'язання не мають під собою адміністративної основи, а ґрунтуються на цивільно-правовому договорі (оренди, безвідплатного користування) або суб'єктивному цивільному праві власності. Звернена увага на те, що охоронне зобов'язання

само по собі є нетиповим цивільно-правовим зобов'язанням, а охоронний договір укладається у цивільних відносинах, які є приватноправовими.

У *підрозділі 5.2. «Судова практика розгляду спорів, пов'язаних з пам'ятками архітектури»* встановлено, що стосовно обраної для дослідження тематики спори частіше за все виникають з приводу проведення реставрації/реконструкції пам'яток архітектури, а також внаслідок порушення вимог Закону України «Про охорону культурної спадщини» щодо погодження відчуження або передачі пам'яток архітектури їхніми власниками у володіння або користування.

Обґрунтовано необхідність внесення доповнень до актів чинного законодавства України в частині посилення відповідальності за порушення законодавства про охорону культурної спадщини, зокрема, посилення відповідальності за завдання шкоди об'єктам культурної спадщини та їх знищення. У підрозділі сформульовані конкретні пропозиції про внесення доповнень до Кримінального кодексу України, Закону України «Про охорону культурної спадщини», Кодексу України про адміністративні правопорушення.

ВИСНОВКИ

У **Висновках** викладено найбільш вагомі результати дисертаційного дослідження, до яких належать такі:

1. Становлення національного законодавства, що закріплює правовий режим пам'яток архітектури як об'єктів цивільних прав, розпочалося з 20-х рр. минулого століття і відбувалося тривалий час. На його розвиток вплинули міжнародні акти про культурні цінності (акти ООН, Ради Європи). Основні положення міжнародно-правових актів про культурні цінності імплементовані в законодавство України.

Незважаючи на наявність значної кількості нормативно-правових актів різного рівня, чинне законодавство України про охорону культурної спадщини потребує вдосконалення, оскільки не вирішеною залишається проблема відсутності єдиного понятійного апарату, дієвого механізму охорони та захисту об'єктів культурної спадщини, пам'яток архітектури зокрема. Тому необхідна уніфікація спеціального законодавства для вироблення єдиного понятійно-категоріального апарату та усунення вказаних вище недоліків.

2. Фактором, який обумовлює необхідність детальної регламентації та вдосконалення правового режиму пам'ятки архітектури, є визнання її об'єктом цивільного обігу, тобто можливість набуття на неї права власності та/або користування нею. Вказаний спеціальний режим передбачає покладення на власника/володільця додаткових обов'язків, не притаманних іншим об'єктам цивільного обігу. Правовий режим пам'ятки архітектури є сукупністю прав та обов'язків стосовно об'єктів культурної спадщини. Правовий режим пам'яток

архітектури звужений в частині прав, крім того, щодо нього законодавчо закріплені додаткові обов'язки, такі як зберігати, охороняти, не завдавати шкоди тощо об'єкту культурної спадщини, який знаходиться у власності, користуванні, розпорядженні відповідної особи.

4. Пам'ятка архітектури – нерухоме майно, що є пам'яткою культурної спадщини, яке є високохудожнім архітектурним твором, що повністю або частково зберіглося в автентичному стані і характеризується відзнаками певної культури, епохи, певних стилів, традицій, будівельних технологій або є твором відомого автора (авторів). Пам'ятка архітектури знаходиться в цивільному обігу, однак, з певними встановленими обмеженнями щодо права власності на неї, що зумовлено її специфічним правовим статусом. Пам'ятка архітектури може бути об'єктом культурної спадщини лише в разі особливого ставлення до нього держави, а критерієм для цього є ознака особливої цінності для суспільства і, в цьому зв'язку, встановлена державою за допомогою правових норм особлива охорона таких об'єктів.

5. Пам'ятки архітектури мають цінність з точки зору пізнання культурних цінностей певного періоду історичного розвитку народу і його державності. В якості основних ознак цього об'єкту культурної спадщини слід виділити його значення для подальших поколінь, оскільки він відображає в об'єктивній формі ключові моменти розвитку суспільства.

6. Набуття права власності на пам'ятку архітектури здійснюється на загальних підставах, встановлених цивільним законодавством з урахуванням специфіки пам'ятки архітектури та виключень, передбачених законом.

Оскільки пам'ятка архітектури є нерухомим об'єктом, то права на неї за відповідними укладеними договорами (купівлі-продажу, оренди тощо) підлягають державній реєстрації, що передбачає внесення відомостей щодо таких прав до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно. В зв'язку з цим, з метою уникнення порушень Закону України «Про охорону культурної спадщини» при переданні пам'яток архітектури (відчуження, оренду), зокрема, при нотаріальному посвідченні правочинів, необхідно внести зміни до актів національного законодавства, які визначають порядок ведення Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, зокрема, стосовно відомостей, які містяться у вказаному Реєстрі (обов'язкове занесення інформації стосовно статусу пам'ятки архітектури нерухомого об'єкта).

7. Обмеження права власності на пам'ятки архітектури є різноманітними та можуть стосуватися будь-якої правомочності власника (володіння, користування, розпорядження). Частіше за все зустрічаються обмеження права користування та права розпорядження. Виключно на свій розсуд власник не правомочний приймати рішення, наприклад, про характер і порядок використання об'єкта, його реконструкцію та знищення.

8. Щодо охорони та захисту пам'яток архітектури, слід зазначити, що охорона здійснюється постійно, що передбачає застосування переліку правових засобів, направлених на збереження, превенцію порушення, періодичну перевірку стану права чи об'єкту права. Захист вступає в дію, коли право вже було порушено, та передбачає застосування заходів правового впливу на нівелювання наслідків такого порушення.

Необхідним є укладання охоронного договору, який має приватно-правову природу, незважаючи на наявність владного припису на його укладання при набутті права власності/використанні пам'ятки архітектури. Вказаний договір конкретизує права та обов'язки власника пам'ятки архітектури і таким чином встановлює спеціальний режим використання (експлуатації) пам'ятки з метою її збереження. Охоронні зобов'язання не мають під собою адміністративної основи, а ґрунтуються на цивільно-правовому договорі (оренди, безвідплатного користування) або суб'єктивному цивільному праві власності. Охоронне зобов'язання само по собі є нетиповим цивільно-правовим зобов'язанням, а охоронний договір регулює відносини, які є приватноправовими.

9. На сьогодні існує багато проблем щодо охорони і збереження об'єктів культурної спадщини. Кримінальний кодекс України потребує змін у частині посилення відповідальності за завдання шкоди об'єктам культурної спадщини, криміналізації діянь, пов'язаних зі знищенням, руйнуванням, пошкодженням пам'яток, включених до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, універсальна цінність яких визнана світовою спільнотою. У Законі України «Про охорону культурної спадщини», Кодексі України про адміністративні правопорушення необхідно посилити санкції за порушення законодавства про охорону культурної спадщини. В дисертації сформульовані конкретні пропозиції про внесення змін і доповнень до ст. 298 Кримінального кодексу України, ст. 44 Закону України «Про охорону культурної спадщини», ст. 92 Кодексу України про адміністративні правопорушення.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Панова С.І. До питання про поняття культурних цінностей як об'єкту цивільних прав. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Юриспруденція. 2014. Вип. 7. С. 119-122.

2. Панова С.І. До питання про ефективність правових засобів охорони пам'яток архітектури. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Юриспруденція. 2014. № 9-2. Т. 1. С. 176-178.

3. Панова С.І. Здійснення права власності на пам'ятники архітектури та його обмеження. *Науковий вісник Херсонського державного університету*.

Серія «Юридичні науки». Вип. 1, Том 1. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2014. С. 175-179.

4. Панова С.І. Понятие памятника архитектуры и его признаки (гражданско-правовой аспект). *Международный научно-практический журнал «Legea si Viata»*. 2014. № 9-2. С. 126-129.

5. Панова С.І. До питання про правову природу охоронних договорів на пам'ятки культурної спадщини. *Юридичний науковий електронний журнал – електронне наукове видання юридичного факультету ДВНЗ «Запорізький національний університет»*. 2014. № 4. С. 94-96 / [Електронний ресурс]. [Режим доступу]: http://lsej.org.ua/4_2014/24.pdf.

6. Панова С.І. До питання про набуття нерухомим майном статусу пам'ятки архітектури. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2018. Вип. 3. С. 81-85.

7. Панова С.І. До питання про охорону пам'яток архітектури. *«II Літні наукові читання»*: Матеріали міжнародної конференції, м. Київ, 30 серпня 2014 р. К: Центр наукових публікацій, 2014. С. 63-64.

8. Панова С.І. Щодо актуальності дослідження окремих видів культурної спадщини як об'єктів цивільних прав. *Правова держава: історія, сучасність та перспективи формування в Україні*: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Ужгород, 28 лютого-1 березня 2014 р. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2014. С. 51-52.

9. Панова С.І. Деякі особливості здійснення права власності на об'єкти культурної спадщини (цивільно-правовий аспект). *Актуальні питання реформування правової системи України*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Дніпропетровськ, 5-6 вересня 2014 р. Дніпропетровськ: ГО «Правовий світ», 2014. С. 43-44.

10. Панова С.І. Деякі особливості реалізації цивільних прав щодо нерухомого майна – пам'ятки архітектури. *Юридична наука: виклики і сьогодення*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 12-13 червня 2015 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2015. С. 52-53.

11. Панова С.І. Деякі проблеми використання житлових будинків – пам'яток архітектури як об'єктів цивільних прав. *Проблеми та стан дотримання захисту прав людини в Україні*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 14-15 серпня 2015 р.) Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2015. С.39-41.

12. Панова С.І. Щодо підстав припинення нерухомим об'єктом статусу пам'ятки архітектури. *Двадцять восьми економіко-правові дискусії*: матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (Львів, 28 червня 2018 р.) [Електронний ресурс]. – [Режим доступу]: <http://www.spilnota.net.ua/article/id-2437/>. С.83-85.

АНОТАЦІЯ

Панова С.І. Пам'ятки архітектури як об'єкт цивільних прав. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. – Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2019.

Дисертація є першим у науці цивільного права України спеціальним комплексним дослідженням цивільно-правового режиму пам'яток архітектури як об'єкта цивільних прав.

У дисертації розкрито поняття об'єктів культурної спадщини та здійснено їх класифікацію. Визначено та охарактеризовано суб'єктів майнових прав на об'єкти культурної спадщини, зокрема на пам'ятки архітектури. Сформульоване поняття пам'яток архітектури та здійснено їх класифікацію. З'ясовано особливості набуття, здійснення та припинення права власності на пам'ятки архітектури. Розглянуто обмеження права власності на пам'ятки архітектури. Визначено правову природу охоронного договору та охарактеризовано цивільно-правові наслідки його порушення. Розглянуто проблемні питання, що виникають при судовому розгляді спорів, пов'язаних з пам'ятками архітектури, та надано теоретично обґрунтовані пропозиції щодо їх вирішення.

Сформульовано пропозиції про вдосконалення чинного законодавства України щодо правового режиму пам'яток архітектури як об'єктів цивільних прав.

Ключові слова: культурні цінності, культурна спадщина, пам'ятка архітектури, об'єкт цивільних прав, охоронний договір, автентичність, обмеження права власності.

АННОТАЦИЯ

Панова С.И. Памятники архитектуры как объект гражданских прав. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.03 – гражданское право и гражданский процесс; семейное право; международное частное право. – Национальный университет «Одесская юридическая академия», Одесса, 2019.

Диссертация является первым в науке гражданского права Украины специальным комплексным исследованием гражданско-правового режима памятников архитектуры как объекта гражданских прав.

В диссертации раскрыто понятие объектов культурного наследия и осуществлена их классификация. Установлено, что законодатель разделяет объекты культурного наследия на виды: исторические; археологические; объекты монументального искусства; объекты архитектуры; объекты

градостроительства. Среди типов объектов культурного наследия законодатель выделяет: сооружения, достопримечательности, комплексы (ансамбли). Проанализированы представленные в доктрине классификации по степени участия объектов культурного наследия в гражданском обороте (свободные, ограниченные, исключенные), а также по степени значимости (мирового значения, национального значения, местного значения).

Определены и охарактеризованы субъекты имущественных прав на объекты культурного наследия, в том числе памятники архитектуры. Установлено, что объекты культурного наследия могут быть и в государственной, и в коммунальной, и в частной собственности. Выяснено, что имущественные права на объекты культурного наследия возникают у разных лиц – участников гражданского оборота и по разным основаниям.

Сформулировано понятие памятников архитектуры и осуществлена их классификация. Определено, что памятник архитектуры – это недвижимое имущество, являющееся памятником культурного наследия, которое является высокохудожественным архитектурным произведением, полностью или частично сохранилось в аутентичном состоянии и характеризуется отличиями определенной культуры, эпохи, определенных стилей, традиций, строительных технологий или является произведением известного автора (авторов). Выявлены особенности приобретения, осуществления и прекращения права собственности на памятники архитектуры. К таким особенностям отнесены: согласование с соответствующим органом охраны культурного наследия отчуждения памятников архитектуры, обязанность заключения с органом охраны культурного наследия охранного договора на памятник архитектуры и дополнительные обязательства, которые на себя берет новый владелец по содержанию памятника архитектуры.

Рассмотрены ограничения права собственности на памятники архитектуры. Установлено, что исключительно по своему усмотрению собственник не правомочен принимать решения о характере и порядке использования памятника архитектуры, его реконструкции и уничтожения.

Определена правовая природа охранного договора и охарактеризованы гражданско-правовые последствия его нарушения. Установлено, что охранный договор является гражданско-правовым договором, поскольку обязательства по охранным договору не носят административного характера, а основываются на гражданско-правовом договоре (аренды, безвозмездного пользования) или субъективном гражданском праве собственности. Обращено внимание на то, что охранный договор само по себе является нетипичным гражданско-правовым обязательством, а охранный договор заключается в частноправовых гражданских правоотношениях.

Рассмотрены проблемные вопросы, возникающие при судебном рассмотрении споров, связанных с памятниками архитектуры, и предоставлено теоретически обоснованные предложения по их разрешению.

Сформулированы предложения о совершенствовании действующего законодательства Украины относительно правового режима памятников архитектуры как объектов гражданских прав. Обоснована необходимость внесения дополнений в акты действующего законодательства в части усиления ответственности за нарушение законодательства об охране культурного наследия, в частности, усиления ответственности за причинение вреда объектам культурного наследия, криминализации деяний, связанных с уничтожением, разрушением, повреждением памятников, включенных в Список всемирного наследия ЮНЕСКО. Сформулированы конкретные предложения о внесении изменений и дополнений в ст. 298 Уголовного кодекса Украины, ст. 44 Закона Украины «Об охране культурного наследия», ст. 92 Кодекса Украины об административных правонарушениях.

Ключевые слова: культурные ценности, культурное наследие, памятник архитектуры, объект гражданских прав, охранный договор, аутентичность, ограничение права собственности.

SUMMARY

Panova S.I. Monuments of architecture as an object of civil rights. – Manuscript.

Thesis for the Candidate of Legal Sciences Degree in the specialty 12.00.03 – Civil Law and Civil Procedure; Family Law; Private International Law. – National University «Odessa Law Academy», Odessa, 2019.

The dissertation is the first in the science of civil law of Ukraine for a special comprehensive study of the civil law regime of monuments of architecture as an object of civil rights.

The dissertation discovers the concept of objects of cultural heritage and their classification is carried out. The subjects of property rights for objects of cultural heritage, in particular monuments of architecture, have been identified and characterized. The notion of monuments of architecture is formulated and their classification is made. The peculiarities of acquisition, implementation and termination of ownership of monuments of architecture are revealed. Restrictions on ownership of architectural monuments are considered. The legal nature of the guard contract is determined and the civil law consequences of its violation are described. The problematic issues that arise during the court consideration of disputes related to architectural monuments are considered, and the theoretically substantiated proposals concerning their prevention are provided.

Proposals on improvement of the current civil law of Ukraine concerning the legal regime of monuments of architecture as objects of civil rights are formulated.

Key words: cultural property, cultural heritage, monument of architecture, object of civil rights, guarding agreement, authenticity, restriction of ownership.

Підписано до друку 19.06.2019 р. Формат 60х90/16.
Ум.-друк. арк. 0,9. Тираж 100 прим. Зам. № 1906-4а.

Видавець і виготовлювач ПП «Фенікс»
(Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1044 від 17.09.02).
м. Одеса, 65009, вул. Зоопаркова, 25
Тел. (048) 7777-591.